

SLIKA JUGOSLOVENSKOG DRUŠTVA U ČASOPISIMA *LIFE* I *TIME* 1945–1980.

Msr Sanja Lukić*

APSTRAKT: Američki nedeljnici *Life* i *Time*, pokrenuti u međuratnom periodu, vrhunac svog uspeha dostigli su za vreme Hladnog rata. Bavili su se različitim temama, od politike, ekonomije, religije i medicine do pitanja iz svakodnevnice, te su uticali na oblikovanje stavova svojih čitalaca, zahvaljujući inovativnom formatu i obilju fotografija. Istraživanje u ovom radu bilo je usmereno ka prepoznavanju i analiziranju niza sadržaja koji su se pojavljivali u ova dva nedeljnika od kraja Drugog svetskog rata, pa sve do smrti jugoslovenskog predsednika Josipa Broza Tita. Naročito se tematizuje pitanje uloge koju su časopisi odigrali u kreiranju slika o jugoslovenskom stanovništvu, njegovoj svakodnevnicu, običajima, turizmu.

KLJUČNE REČI: Life, Time, Jugoslavija, SAD, slika Drugog, imagologija, Hladni rat

Slika Drugog i časopisi *Life* i *Time*

Imagologija, metodološki pristup nastao pedesetih godina 20. veka u Francuskoj¹, kreće od hipoteze da određeni aspekti proučavanog teksta prizivaju referencijalne okvire i obrasce koji su određeni političkim ili društvenim pogledima stvarnog sveta, što je upravo ono što stvara utisak da je tekst (u časopisu) ogledalo društva u kome nastaje.² Međutim, otvoreno je pitanje postojanja težnje da se, u doba krupnih društvenih promena, kakav je zasigurno bio period Hladnog rata, obnavljaju i održavaju veze sa prošlošću.³

Kako ističe francuski komparatista Danijel Anri Pažo (Daniel-Henri Pageaux), svaka slika proizlazi iz svesti – o nekom Ja (*Oneself*) u odnosu na Drugog

* Istraživač-pripravnik, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Republika Srbija
sanjalukic98@gmail.com

¹ Владимир Гвозден, „Полазишта и циљеви имаголошких проучавања књижевности“, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, књ. 49, бр. 1–2 (2001), 214.

² Karl Ulrich Syndram, „Estetika alteriteta: književnost i imagološki pristup“ u: *Kako vidimo strane zemlje – Uvod u imagologiju*, urednik Davor Dukić i dr. (Zagreb: Srednja Evropa, 2009), 76.

³ Piter Berk, *Istorija i društvena teorija*, (Beograd: Equilibrium, 2002), 27.

(*Other*), o nekom *Ovde* u odnosu na *Drugde*. Slika je za njega predstava neke tuđe kulturne stvarnosti kojom pojedinac koji je oblikuje otkriva i tumači kulturni i ideološki prostor u kojem je smešten.⁴ Baš iz tog razloga, predstave o narodima, bez obzira na to ko ih stvara, najčešće nisu objektivne, niti kompleksne, već subjektivne i uprošćene.⁵ Tako su stereotipi prvo na šta se pomisli kada se govori o slici *Drugog*, mada postoje neslaganja oko toga koliko su zaista učestali.⁶

Podela na dve komponente – nas (*Us*) i njih (*Them*), pretpostavlja preovladavanje opšteprihvaćenih predrasuda i pretpostavki o *Drugom*, što naročito dolazi do izražaja u trenucima kriza i sukoba. Razumsko i dugotrajno promišljanje o odnosima državnih zajednica, verskim i kulturnim razlikama, svakako je moralo biti manje poželjno i moguće, imajući u vidu brzinu proizvodnje vesti, od jednostavnog usvajanja već pripremljenih i lako primenljivih slika *Drugog*⁷, slika koje su se uglavnom zasnivale na već postojećim predrasudama. Stereotipne sadržaje, koje pre svega kreiraju i po svojoj potrebi valjaju i oblikuju politička kultura i tradicija, ali i običaji, društvene konvencije i, naravno, dnevno-politička dešavanja, za svoje širenje, kako ističe srpski istoričar Milan Ristović, imaju da zahvale štampi.⁸

Iako su svakako odražavale duh svog vremena, a sigurno i očekivanja javnosti, „novine su često oblikovale vesti i stavove svoje publike koristeći poseban okvir za razumevanje događaja“.⁹ Tako se da uočiti da se insistira na ispitivanju funkcije koju tekst ima, dok se manje pažnje posvećuje samim autorima.¹⁰ Ipak bez oba ova elementa nije moguće doći do potpune slike, jer novine ni u kom smislu nisu samo sistemi za prenošenje informacija od tačke A do tačke B, već su „čuvari i filteri ideja“.¹¹ Kako tek jedan ograničen deo populacije čita radove istoričara, ono što se može pročitati u novinama jeste ona vrsta „istorije“ koja će se na kraju zacementirati u svesti naroda.¹² Za istoričara su, kako je to navela srpska istoričarka Olivera Milosavljević, novine „izvanredan izvor za analizu metoda oblikovanja javnog mnjenja i sredstava za njegovu manipulaciju i instrumentalizaciju“.¹³

⁴ Daniel-Henri Pageaux, „Od kulturnog imaginarija do imaginarnog“ u: *Kako vidimo strane zemlje – Uvod u imagologiju*, urednik Davor Dukić i dr. (Zagreb: Srednja Evropa, 2009), 127.

⁵ Davor Dukić, „Predgovor: o imagologiji“, u: *Kako vidimo strane zemlje – Uvod u imagologiju*, 5.

⁶ Uorediti: В. Гвозден, „Полазишта и циљеви имаголошких проучавања књижевности“, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, 217. i Davor Dukić, „Predgovor: o imagologiji“, u: *Kako vidimo strane zemlje – Uvod u imagologiju*, 15.

⁷ Милан Ристовић, *Црни Петар и балкански разбојници: Балкан и Србија у немачким сатиричним часописима (1903–1918)*, (Београд: Удружење за друштвену историју, 2011), 8.

⁸ Исто.

⁹ Stephen Vella, „Newspapers“, in: *Reading Primary Sources: The Interpretation of Texts From 19th and 20th Century History*, urednici Miriam Dobson i Benjamin Ziemann, (London: Routledge, 2010), 192.

¹⁰ Christoph Reinfandt, „Reading Texts After the Linguistic Turn: Approaches From Literary Studies and Their Implications“, in: *Reading Primary Sources: The Interpretation of Texts From 19th and 20th Century History*, urednici Miriam Dobson i Benjamin Ziemann, (London: Routledge, 2010), 49.

¹¹ S. Vella, „Newspapers“, in: *Reading Primary Sources: The Interpretation of Texts From 19th and 20th Century History*, 193.

¹² Joseph Baumgartner, „Newspapers as a Historical Source“, *Philippine Quarterly of Culture and Society*, vol. 9, no. 3 (1981), 258.

¹³ Cit. prema: Vukašin Zorić, „Savremena, isuviše savremena prošlost: Olivera Milosavljević, devedesete i tumačenje jugoslovenske istorije“ u: *Ogledi o ratovima devedesetih: Zbornik radova mladih istraživača*, Urednici Marijana Toma i Ivan Jovanović, (Beograd: UNDP, 2022), 47.

Časopisi *Life* i *Time* svakako su bili među najuticajnijim časopisima u Sjedinjenim Državama, a njihovi članci, reportaže, eseji i fotografije imali su udela u stvaranju predstava kod svoje brojne čitalačke publike. Tako je tiraž *Time*-a porastao sa 1.6 milion 1946. na četiri miliona 1970. godine, dok je svako izdanje nedeljnika *Life* 1950. čitao jedan od pet Amerikanaca stariji od deset godina tj. čak 27.750.000 ljudi imalo je 1955. godine ovaj magazin u svojim rukama.¹⁴ *Life* je dosegao svoj vrhunac 1970. godine, ali kako je cena njegove proizvodnje donosila sve manje profita, časopis je prestao da izlazi kao nedeljnik u decembru 1972. godine, nakon 1.864 objavljena broja.¹⁵ O uticaju koji je imao, pored samog tiraža, svedoči i činjenica da je članak *The American Century*, osnivača i urednika nedeljnika *Life* Henrija Lusa (Henry Luce), iz februara 1941. bio onaj koji je popularizovao termin „Američki vek“, i to u trenucima kada Sjedinjene Države još nisu ušle u Drugi svetski rat i kada mnogim čitaocima i dalje nije bilo jasno šta bi ovaj termin trebalo da označava u praksi.¹⁶

Časopisima *Life* i *Time* je kao najznačajnija vodilja u predstavama drugih naroda i država služila potreba da u određenoj meri zadovolje pojedina uverenja svojih čitalaca, dok su istovremeno nastojali da prate promene u stavovima različitih američkih administracija. Dakle, već u samom motivu za određen način predstavljanja jugoslovenskog društva postojao je širok dijapazon razloga koji su, ne samo navodili na nerazumevanje, već su je u svojoj osnovi i pretpostavljali. Pored činjenice da se postojanje određenih nesporazuma u reprezentaciji moglo očekivati, sami dopisnici i autori tekstova su u Jugoslaviji provodili ili izrazito malo vremena ili su, što je najčešće i bio slučaj, svoje članke pisali samo na osnovu ono malo predznanja o njenim stanovnicima, koje se najvećim delom sastojalo od niza predubeđenja. Kako autori nikada nisu imali dovoljno vremena da upoznaju ljude o kojima su pisali, kao ni njihove običaje i svakodnevnicu, najčešće su pribegavali nekada manje, a nekada više opravdanim uopštavanjima i simplifikacijama, koje su za cilj imale da čitaocima u Sjedinjenim Državama prenesu srž Jugoslavije, pa je „nepoznavanje bilo uzrok njihove nepravednosti“.¹⁷

Pored toga, upravo su tekstovi o običajima, svakodnevnom životu, pejzažima i samom jugoslovenskom stanovništvu najčešće služili da oslikaju razlike ili, onda kada je to bilo potrebno, sličnosti ovih naroda sa američkim građanima. Tendencija da se Jugoslovenima pripišu specifične karakteristike ili čak karakteri prisutna je u pisanju autora *Life*-a i *Time*-a tokom čitavog perioda o kojem je reč. Osim toga, ne bi trebalo ispustiti iz vida činjenicu da su slike o jugoslovenskom društvu (i državi)

¹⁴ Stephen L. Vaughn, ed., *Encyclopedia of American Journalism*, (New York: Taylor&Francis Group, 2008), 537–538; Theodore Peterson, *Magazines in the Twentieth Century*, (Urbana: The University of Illinois Press, 1956), 52, 395–396.

¹⁵ Hedley Donovan, „Life’s Last Issue: A message to our readers“, *Life* vol. 73, no. 25, (29 December 1972), 1; Philip B. Kunhardt Jr., ed., *Life: The First 50 Years, 1936–1986*, (Boston: Little, Brown and Company, 1986), 4.

¹⁶ Justin Hart, *Empire of Ideas: The Origins of Public Diplomacy and the Transformation of U.S. Foreign Policy*, (Oxford–New York: Oxford University Press, 2013), 213–214.

¹⁷ Cit. prema: M. Ristoviћ, *Црни Петар и балкански разбојници: Балкан и Србија у немачким сатиричним часописима (1903–1918)*, 7.

kreirali američki novinari, koji su kao građani jedne velike sile umeli da uopštavaju i pojednostavljaju veoma komplikovane procese, te da određene stvari, po svom na-
hođenju, izvlače iz konteksta. U tu svrhu je često korišćena i vizuelna komponenta,
koja je sama po sebi, na čitaocima razumljiviji način, predstavljala dopunu samog
teksta. Fotografije su nedeljniku *Time* gotovo uvek služile da dočaraju tekstove čla-
naka, dok ih je *Life* magazin koristio kako bi njima ispričao priču. Iz tog razloga je
posebna pažnja posvećena upravo fotografijama, kao neprocenjivom izvoru. Iako
tekstovi nude vredne tragove, same „fotografije su najbolji vodiči za ispitivanje moći
vizuelnih predstava u verskom i političkom životu prošlih kultura“.¹⁸

U svim instancama su za određivanje jugoslovenskog društva korišćene
izrazito etnocentrične pretpostavke američkih reportera i novinara, koji su sma-
trali da je sudbina njihove zemlje da zameni oronulo Britansko carstvo kao novi
svetski hegemon.¹⁹ Iz tog razloga je sve što je odstupalo od uobičajenih obrazaca
tzv. *zapadne civilizacije* i ideologije po automatizmu posmatrano i označavano
kao neuobičajeno tj. kao *Drugo*.

Svakodnevni život i običaji

Još dok su se vodile borbe u Jugoslaviji, reporteri su, pored izveštaja o parti-
zanskom napredovanju, u Njujork slali i izveštaje o životu stanovništva ove balkan-
ske države. Pored tradicionalnih slika patnji i strahota rata, stranice časopisa krasili
su i opisi svakodnevnog života ovih ljudi. Felisiti Roslin (Felicity Rosslyn), profe-
sorka engleskog jezika iz Velike Britanije, uočila je da su zapadni izveštaji o Balkanu
u prve dve decenije nakon Drugog svetskog rata trošili nesrazmerno više stranica na
opisivanje svakodnevnog života, narodnih običaja i religije tj. na „svu nasledenu te-
žinu tradicije“, dok se nisu preterano trudili da dokuče na koji način ovi elementi
utiču na život stanovništva.²⁰

U jednoj reportaži časopisa *Life* o životu sovjetskih crvenoarmejaca u Jugo-
slaviji, osim vojnika, predstavljeno je i lokalno stanovništvo. Na ilustracijama koje
su pratili kratki opisi, prikazana je stereotipna, gotovo devetnaestovekovna, slika
jugoslovenskog stanovništva koje uživa u tradicionalnim aktivnostima poput kon-
zumiranja rakije, pevanja pesama i igranja kola. Ovakav pristup predavljanju jugo-
slovenskog naroda naglašavao je tradicionalne aspekte njihove kulture, istovremeno
zanemarujući njihove stvarne životne okolnosti i probleme koje su imali.²¹ Nedelj-
nik *Time* je upravo jugoslovenski narodni ples – kolo – iskoristio kao metaforu ju-
goslovenske spoljne politike: „Igrač prvo načini dva koraka u levo i onda jedan u
desno, potom dva koraka u desno i jedan u levo. I sam Tito se izvijao kroz naporno
kolo između istočnih i zapadnih neprijatelja“.²² U onim momentima kada je bilo

¹⁸ Peter Burke, *Eyewitnessing: The Uses of Images as Historical Evidence*, (London: Reaktion Bo-
oks Ltd, 2001), 13.

¹⁹ Henry B. Luce, „The American Century“, *Life*, vol. 10, no. 7, (17 February 1941), 61–65.

²⁰ Felicity Rosslyn, „Primitivism and the Modern: A Prolonged Misunderstanding“, in: *The Balkans
and the West: Constructing the European Other, 1945–2003*, ed. Andrew Hammond (London–
New York: Routledge–Taylor&Francis Group, 2016), 22.

²¹ David Fredenthal, „Russian Soldiers“, *Life*, vol. 18, no. 6, (5 February 1945), 84, 86.

²² „The Great Schism“, *Time*, vol. 53, no. 16, (18 April 1949), 28.

potrebno kritikovati jugoslovensko stanovništvo, kolo se pretvara u „kovitlajući srpski nacionalni ples“²³, čime je naglašavana njegova promenljiva i burna priroda.

Stereotipno prikazivanje stanovništva Jugoslavije u američkim nedeljnicima može se objasniti nedostatkom neposrednog iskustva autora sa ovim prostorom i njegovim stanovništvom. Često su autori posećivali Jugoslaviju samo na kratko, te nisu imali značajniji kontakt sa lokalnim stanovništvom. Ovo je dovelo do toga da su njihova predznanja o Jugoslaviji bila ograničena i uglavnom zasnovana na ukorenjenim predrasudama i pretpostavkama o narodima koji u njoj žive, a razloge za to trebalo bi tražiti u činjenici da je većina novinara svet posmatrala etnocentrično.²⁴

U načinu na koji su reporteri predstavili jugoslovenskog seljaka u nekoliko navrata, može se uočiti da se u izveštajima sa Balkana uglavnom naglašavalo koliko vreme sporo teče u različitim zajednicama koje su posećivane. Seljak je predstavljen kao neko ko „sledi svoje ukorenjene navike“, te ne haje za to što se oko njega u tom trenutku vodi bitka, jer on „i u ratu i u miru obrađuje parče svoje zemlje najbolje što ume“.²⁵

Kada su se na vlasti učvrstili komunisti i kada je započeo proces modernizacije i industrijalizacije zemlje, u izveštajima o svakodnevnicima stanovništva i dalje je bilo jednostavnije ovu balkansku državu uklopiti u tzv. „statični, primitivistički model“.²⁶ U tekstovima je bilo lakše odbaciti sve što je pokazivalo da se najveći deo jugoslovenskih stanovnika „dobrovoljno odrekao“ zastarelih verovanja u korist „potrošačkih dobara u kojima je uživao ostatak Evrope“.²⁷ Časopis je učešće običnog naroda u radnim akcijama tako nastojao da poveže sa njihovim strahom od komunista i prinudom, a ne pravom željom naroda da u njima zaista imaju udela.²⁸ Nove fabrike, kolektivne farme, stambene zgrade i saobraćajnice koje su svakodnevno nicali nisu posmatrane kao simboli ubrzane modernizacije i industrijalizacije države, već isključivo kao simboli poraza i utučenosti jugoslovenskog stanovništva kome je „lakše da se slaže sa policijskom državom nego joj se suprotstavi“.²⁹ Uprkos tome, autori su kao uzrok simpatija običnih seljaka za komunizam najčešće videli u siromaštvu, za koje srpski istoričar Nemanja Radonjić tvrdi da predstavlja „sastavni deo slike Balkana“.³⁰ Tradicionalne društvene strukture su na prostorima koje su naseljavali jugoslovenski narodi, bez obzira na ratove i nemire, uvek opstajale. Međutim, nakon Drugog svetskog rata društveni napredak i ekonomska modernizacija su označili „uništenje obrazaca života koji su trajali vekovima“.³¹ Hladnoratovska retorika je bila ta koja je diktirala slike i ocene jugoslovenske

²³ „Choose Your Partner“, *Time*, vol. 55, no. 18, (1 May 1950), 26.

²⁴ Немања Радоњић, „Слика Балкана у часопису National Geographic (1888–2013)“, (мастер рад, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за историју, 2011), 47.

²⁵ „Inside the Fortress“, *Time*, vol. 43, no. 22, (29 May 1944), 38; D. Fredenthal, „Russian Soldiers“, *Life*, 83; David Fredenthal, „War and People“, *Life*, vol. 20, no. 4, (28 January 1946), 50.

²⁶ F. Rosslyn, „Primitivism and the Modern: A Prolonged Misunderstanding“, in: *The Balkans and the West: Constructing the European Other, 1945–2003*, 25.

²⁷ *Isto*.

²⁸ Walter Sanders, „Three Weeks in Tito's Yugoslavia“, *Life*, vol. 25, no. 2, (12 July 1948), 28–29.

²⁹ Judith Friedberg, „Unfinished, but Ready“, *Time*, vol. 56, no. 26, (25 December 1950), 24.

³⁰ Н. Радоњић, *Слика Балкана у часопису National Geographic (1888–2013)*, 68.

³¹ Cit. prema: Andrew Hammond, „The Red Threat: Cold War Rhetoric and the British Novel“, in: *The Balkans and the West: Constructing the European Other, 1945–2003*, 44.

industrijalizacije, ali i iza ove retorike nalazile su se stare slike ovog prostora, koje su, kao po pravilu, provejavale u gotovo svakom članku.³²

Autori su se trudili i da posebno naglase ulogu koju su Sjedinjene Države predstavljale običnom stanovništvu. Tako je fotografija koju je u julu 1948. objavio časopis *Life* prikazivala seljačku porodicu koja sedi za stolom u svojoj kući, dok su iznad njihovih glava visile uramljene slike Josipa Broza Tita i Josifa Staljina. Međutim, ono što privlači pažnju je kratak opis koji se nalazi ispod fotografije, a u kome stoji da „ovi seljaci svoj dom nazivaju Mala Amerika.“³³ Na taj način je, rečima stanovništva Jugoslavije, a ne rečima autora članka istaknuto da ova velika sila simboliše slobodu i želju za slobodom, koja je i dalje živa kod običnog naroda.

Narodna nošnja takođe je izazivala interesovanje autora i urednika časopisa, naročito zbog svojih jarkih boja.³⁴ Međutim, za razliku od reportera časopisa *National Geographic*, koji su se trudili da sakriju postojanje turskih uticaja na narodnu nošnju naroda Balkana u svojim međuratnim tekstovima³⁵, novinari magazina *Life* su 1951. insistirali na činjenici da su tradicionalne nošnje u Makedoniji oslikavale turski uticaj, koji je ostao da „podseća na osmansku vlast“ u ovim krajevima.³⁶ Turski uticaji, ovoga puta i u hrani, prepoznati su i petnaest godina kasnije, kada je reporterka istog časopisa istakla da joj se od svega što je probala najviše dopalo jelo koje je odimalo „turskim uticajem“ – sarma.³⁷ Navođenje turskih uticaja na jugoslovenski društveni i politički život, pored njihovog stvarnog postojanja, bilo je motivisano i strateškim interesima Sjedinjenih Američkih Država tokom Hladnog rata. U tom periodu, osim Jugoslavije, Turska i Grčka su bile jedine sigurne američke saveznice na Balkanu. Uključivanjem Jugoslavije u ovaj saveznički okvir, autori tekstova su pokušavali da približe čitaocima jedan komunistički režim, dok je istovremeno, posredno naglašavana važnost Turske kao čvrstog stuba američke prisutnosti u regionu.

Susret američkih reportera i jugoslovenskih seljaka nije mogao da prođe bez tzv. „tradicionalne balkanske gostoljubivosti“, a ovim prvima je jedino smetalo to što su „morali da pojedu put od kuće do kuće“. Gostoprimitstvo seljaka iskazivano je, dakle, najčešće preko hrane i to obično na zaprepašćenost reportera: „Seljaci su bili toliko gostoljubivi da su gosti morali da jedu od kuće do kuće“. Tako su se *Life*-ovi fotografi Sonja Bulati (Sonja Bullaty) i Anđelo Lomeo (Angelo Lomeo) 1964. godine osećali kao da konstantno moraju da jedu, čemu je doprirela i „čtetvoročasovna gozba šljivovice, supe, kuvane piletine, torta, pečenih pataka, pudinga od oraha, turske kafe, koja je potom nastavljena svežom turom šljivovice, supe, kuvane piletine...“.³⁸ Zajedničko obedovanje sa domaćinima je

³² *Isto*.

³³ W. Sanders, „Three Weeks in Tito’s Yugoslavia“, *Life*, 30.

³⁴ „Our Communist Ally“, *Life*, vol. 30, no. 3, (15 January 1951), 67; Josip Broz Tito, Vladimir Dedijer, „Tito Speaks: Part I“, *Life*, vol. 32, no. 16, (21 April 1952), 78.

³⁵ Н. Радоњић, *Слика Балкана у часопису National Geographic (1888–2013)*, 51.

³⁶ „Our Communist Ally“, *Life*, vol. 30, no. 3, (15 January 1951), 68–69.

³⁷ Mary Leatherbee, „Yugoslavia: A Willy Old Man of the Sea and Othello on the Rocks“, *Life*, vol. 60, no. 21, (27 May 1966), 63.

³⁸ Sonja Bullaty, Angelo Lomeo, „Peasant Painters of Yugoslavia: Everywhere – Artist, Feasts and Slivovitz“, *Life*, vol. 56, no. 2, (10 January 1964), 83.

za Amerikance predstavljalo trenutke zbližavanja dve različite kulture (Svi smo dodali po novu reč u svoj vokabular, oni „Cheers“, a ja „Živili!“).³⁹

„Simpatičnost“ Jugoslovena ogledala se i u želji da, bez obzira na to što je retko ko govorio engleski, uvek pruže pomoć strancu. Ova dobrodušnost dokazivana je nizom primera u kojima je lokalno stanovništvo, često i na svoju štetu, izlazilo u susret turistima. Priča u kojoj je seljak, koji je nosio težak teret, krenuo sa autorkom teksta u suprotnom smeru od onog gde se sam uputio i to samo kako bi je odveo na mesto koje je tražila, potvrdilo je njeno uverenje u „simpatičnost“ domaćeg stanovništva.⁴⁰ Pored želje da se naglasi srdačnost stanovnika, ova priča služila je i da pokaže da je ova balkanska država, na neki način, „i dalje zamišljena kao svet zastaja“⁴¹, jer su njeni stanovnici bez problema mogli da prekinu sve što su radili. Čuđenje je mogla izazvati samo činjenica da se na licima lokalnih stanovništva pojavljivala „znatiželjna ljubaznost“ kada bi im autorka rekla da je Amerikanka.⁴²

Autori su se trudili da svojim reportažama čitaocima opišu što više stvari koje pokazuju drugost jugoslovenskog stanovništva, a za to su gotovo po pravilu koristili pridev „tradicionalno“.⁴³ Večernja šetnja tj. korzo, bio je posebno interesantan Amerikancima zbog činjenice da se dešavao svako veče, te da je ova „tradicija“ podrazumevala zatvaranje ulica za motorna vozila⁴⁴, a samim tim i usporavanje kretanja. Članci koji su pisani o Jugoslaviji, samo potvrđuju tvrdnje da je reporterima sa Zapada bilo „lakše da zaustave sat u Jugoslaviji nego da ga slušaju kako otkucava“.⁴⁵ Ovo je značilo da su autori obično u svojim tekstovima izbegavali da pomenu mnoge elemente koji su ukazivali na modernizaciju jugoslovenskog društva. Razloge za to ne bi trebalo tražiti u nekim njihovim skrivenim motivima, već najčešće jer im je tako bilo jednostavnije i, što je možda najvažnije, brže.

Turizam

Kako je istakla britanska geografkinja Džoana Šarp (Joanne Sharp), turizam verovatno predstavlja „najvažnijeg posrednika drugosti (otherness)“ pre svega u načinu na koji doživljavamo različitosti.⁴⁶ Bez obzira na to u kom broju su čitaoci

³⁹ M. Leatherbee, „Yugoslavia: A Willy Old Man of the Sea and Othello on the Rocks“, *Life*, 63.

⁴⁰ Autorka teksta je čak insistirala na označavanju Jugoslovena kao simpatičnih, tako što ovu reč nije zapisala na engleskom, a naknadno ju je naglasila stavljanjem u kurziv: „I found the Yugoslavs very *simpatičan*.“ M. Leatherbee, „Yugoslavia: A Willy Old Man of the Sea and Othello on the Rocks“, 63.

⁴¹ A. Hammond, „`The Red Threat` : Cold War Rhetoric and the British Novel“, in: *The Balkans and the West: Constructing the European Other, 1945–2003*, 51.

⁴² M. Leatherbee, „Yugoslavia: A Willy Old Man of the Sea and Othello on the Rocks“, *Life*, 63.

⁴³ Videti: „Tito Defies the Kremlin. Exclusive Pictures Show a Nation Under Pressure“, *Life*, 27, no. 11 (12 Sep. 1949), 47; „Yugoslavia and Its People“, *Life*, vol. 32, no. 16, (21 April 1952), 78; S. Bullaty, A. Lomeo, „Peasant Painters of Yugoslavia“, *Life*, 80; Michael Rougier, „Yugoslavia: A Maverick Communist Country Full of Surprises Goes All Out For Tourism“, *Life*, vol. 60, no. 21, (27 May 1966), 54.

⁴⁴ M. Rougier, „Yugoslavia: A Maverick Communist Country Full of Surprises Goes All Out For Tourism“, *Life*, 54.

⁴⁵ F. Rosslyn, „Primitivism and the Modern: A Prolonged Misunderstanding“, in: *The Balkans and the West: Constructing the European Other, 1945–2003*, 25.

⁴⁶ Joanne P. Sharp, *Geographies of Postcolonialism: Spaces of Power and Representation*, (London: SAGE Publications Ltd, 2009), 94.

američkih časopisa putovali u Jugoslaviju, fotografije i opisi koji su se povremeno mogli videti na stranicama nedeljnika, uticali su na percepciju koja je kod publike građena o lepotama ove zemlje. Koliki je značaj bio pojaviti se u turističkoj rubrici časopisa *Life* svedoči i to što se jugoslovenski ambasador u Sjedinjenim Državama, Veljko Mićunović, pismom zahvalio urednicima ovog nedeljnika nakon što su u jednom od brojeva objavili „odličan putopis“ o Jugoslaviji, koji je, kako je on to video, doprineo boljem „međunarodnom razumevanju“.⁴⁷

Slike objavljivane u časopisima predstavljale su samo fragmente kulture, koje je bilo veoma teško shvatiti bez poznavanja te same kulture, tako da je većina čitalaca, listajući stranice magazina, bila u pasivnom položaju, koji je podrazumevao da bez ikakvih preispitivanja usvajaju sadržaje koji su predstavljeni na fotografijama. Za potpuno i pravilno tumačenje fotografija i eventualnih poruka koje se njima šalju ipak je bilo neophodno razumeti kulturu koja se predstavlja, odnosno kodove jedne kulture, kako je to objasnio nemački istoričar umetnosti Ervin Panofski (Erwin Panofsky).⁴⁸

Prvom rečenicom u reportaži o Jugoslaviji iz 1966. godine istaknuto je kako je ova država uspeła da privuče više turista od svog južnog suseda, Grčke, te da zbog toga što je i sama bogata arheološkim nalazištima i kulturnim dobrima, pretenduje „da jednog dana zapreti čak i italijanskoj turističkoj industriji“. Tako je već na samom početku američkim građanima ova država predstavljena kao veoma poželjna turistička destinacija. Dalje je u tekstu navedeno da će je u predstojećoj letnjoj sezoni posetiti oko tri miliona turista, od čega čak 100.000 Amerikanaca, što predstavlja „malo čudo“ s obzirom na skok od 500 procenata u odnosu na prethodnu deceniju. Čitaocima je pažnju trebalo privući i uveravanjem o jeftinoći odmora u ovoj zemlji, koja „više nije neobično mesto za posetu“, već je postala „in“.

Ostrvo Sveti Stefan poslužilo je kao dokaz da se Jugoslavija, koju je Zapad dugo video kao političkog disidenta komunističkog sveta, u potpunosti posvetila „konkurentskom turizmu zapadnog stila u razmerama koje su pozitivno jeretičke“. Nedeljnik *Life* je „prijateljstvo prema strancima“ smatrao za „zvaničnu državnu politiku“, ali i „istinsku naviku domaćina“, koju jugoslovenska vlada koristi kako bi privukla veći broj turista i time svoju zemlju učinila bližom Zapadu. Ovo se ogledalo i u rečenici da država „samo za turiste energično gradi čak i kapitalistička kazina“.⁴⁹ Otvorenost jugoslovenskih granica hvaljena je i posredno – u člancima o drugim državama Istočnog bloka⁵⁰, pa iako je politički sistem ove balkanske države, ipak, ostao delimično zatvoren, njene granice su bile širom otvorene, što su na Zapadu umeli da prepoznaju.

Prirodno, obala Jadranskog mora bila je najprivlačnija turistima, ali i reporterima, koji su njome bili „očarani“. Opisi jadranske obale delovali su kao prepisani iz romantičarskih romana: „plavo-zelene vode umivaju zlatne plaže, vinogradi i smokve i

⁴⁷ „Letters to the Editors“, *Life*, vol. 60, no. 24, (17 June 1966), 27.

⁴⁸ P. Burke, *Eyewitnessing: The Uses of Images as Historical Evidence*, 36.

⁴⁹ M. Rougier, „Yugoslavia: A Maverick Communist Country Full of Surprises Goes All Out For Tourism“, *Life*, 52–53.

⁵⁰ Nikita Krushchev, „Khrushchev Remembers – Part IV“, *Life*, vol. 69, no. 25, (18 December 1970), 54.

masline penju se uz planinske padine, dok drveće čempresa i bora pruža hlad od toplog sunca“. Fotografije, koje su pratile tekst trebalo je da pokažu svu idiličnost odmora na jugoslovenskom primorju, koje je čitaocu moglo da zalíči i na letovanje u nekom od zapadnoevropskih primorskih gradova.⁵¹ Letovanje u Jugoslaviji je na sličan način predstavljeno i u periodu preorijentacije jugoslovenske politike sa Istoka ka Zapadu, s tim što je akcenat tada bio na činjenici da su se na najlepšim plažama u Jugoslaviji nekada kupale „evropske kraljevske porodice i plemstva“, a da su te plaže sada dostupne svima.⁵² Ovo je, inače, bio prvi put da je časopis *Life* u svom izveštavanju o Jugoslaviji upotrebio fotografije u boji i to samo u onom segmentu koji je trebalo da čitaocima prikaže lepote jugoslovenskih pejzaža, što je dovelo do „namerne estetizacije i komodifikacije jugoslovenskog komunizma“. ⁵³ Sem toga, naročita pažnja posvećena je Dubrovniku, „staroj luki koja je nekada bila rival Venecije“⁵⁴ i gradu koji „vrvi od života“. Posetiocima je preporučeno da prošetaju vrhom zidina ovog grada, ili odu na piknik na obližnje ostrvo Lokrum, koje su radi primamljivosti označili za ostrvo ljubavi.⁵⁵

Autorima je bilo zanimljivo i rodno mesto jugoslovenskog maršala Josipa Broza Tita – Kumrovec. Već 1952. godine, u časopisu *Life* su objavljene fotografije iz ovog malog sela u hrvatskom Zagorju. Pored jarkih boja fasada kuća, naročito im je pažnju privuklo to što u čitavom mestu postoji samo zemljani put.⁵⁶ Jugoslovenski putevi našli su se i u Fordovoj reklami iz 1957. godine, gde je napomenuto da ovaj automobil nije imao problema da se izbori sa „krivudavim planinskim prolazima“⁵⁷, a usputno su spomenuti i tri godine kasnije kada je pažnja skrenuta na njihov loš kvalitet.⁵⁸ Iako je akcenat gotovo po pravilu bio usmeren ka priobalju Jadrana, u časopisima se mogla pronaći i poneka fotografija ostatka zemlje, čime se želela pokazati raznolikost ove komunističke države koju čine „i ravnice i planine“.⁵⁹

Kako ističe Felisiti Roslin, zapadnim autorima je bilo teško da pomire već ustaljene predstave o Jugoslaviji, kao jednoj balkanskoj komunističkoj državi, sa činjenicom da su dokazi o njenoj modernizaciji bili svuda oko njih.⁶⁰ Najočigledniji primer toga bilo je predstavljanje hotela, pa je tako „ultra-moderni“ splitski hotel Marjan bio simbol činjenice da i u „najnovijim građevinama mogu otpasti brave, zaglaviti se liftovi i ispariti rezervacije“. Kontrast ovom hotelu, činio je hotel Melita, koji je poslužio kao primer spoja modernog i starog, jer je bio smešten unutar

⁵¹ M. Rougier, „Yugoslavia: A Maverick Communist Country Full of Surprises Goes All Out For Tourism“, *Life*, 56–57.

⁵² „Our Communist Ally“, *Life*, 68.

⁵³ Nikolina Kurtović, „Communist stardom in the Cold War: Josip Broz Tito in Western and Yugoslav photography, 1943–1980“, (doctoral dissertation, Graduate College of the University of Toronto, 2010), 184.

⁵⁴ „Yugoslavia and Its People“, *Life*, 78.

⁵⁵ M. Rougier, „Yugoslavia: A Maverick Communist Country Full of Surprises Goes All Out For Tourism“, *Life*, 58–59.

⁵⁶ J. Broz Tito, V. Dedijer, „Tito Speaks: Part I“, *Life*, 77.

⁵⁷ „Ride! There’s Nothing Newer in the World!“, *Life*, vol. 43, no. 26, (23 December 1957), 113.

⁵⁸ „A Guide to Price & Piacas“, *Time*, vol. 75, no. 24, (13 June 1960), 108.

⁵⁹ „Yugoslavia and Its People“, *Life*, 78.

⁶⁰ F. Rosslyn, „Primitivism and the Modern: A Prolonged Misunderstanding“, in: *The Balkans and the West: Constructing the European Other, 1945–2003*, 25.

dvanaestovekovnog benediktinskog manastira.⁶¹ Tako, čak i onda kada pominju određene promene u državi, one su, gotovo po pravilu, dolazile u kombinaciji sa svojim antipodima: staro-novo, tradicionalno-moderno, ispravno-pokvareno.

Ljudi

Jugoslovensko stanovništvo često je bilo tema američkih novinara, koji nisu prezali da svoje čitaoce podsete ili možda po prvi put upoznaju sa ovim ljudima, njihovim karakterom i osobinama. Jugoslavija je kao „zemlja južnih Slovena“ čija istorija seže u „prethrišćansko doba“, smatrana za „most između Azije i Evrope“, koji odlikuje „raznolikost nacionalnosti, jezika, tradicija, nošnji, običaja, religija – a samim tim i antagonizama – više nego u bilo kom drugom delu Evrope“.⁶² Dakle, novinari su koristili već rasprostranjeni trop o Balkanu kao „mostu“⁶³, prenoseći ga na jednu od država ovog poluostrva – u ovom slučaju na Jugoslaviju.

Pored toga, isticano je da zbog Grka, Rimljana, Turaka i Nemaca, stanovnici Jugoslavije „nikada nisu imali političku stabilnost“. Dalje u tekstu se navodi da je ova komunistička država „evropsko bure baruta“ zbog konstantnih „međusobnih sukoba, invazija koje su premašivale sve rekorde i ambicija velikih sila“, ali da je baš zbog toga sloboda ona balkanska osobina koja je najutemeljenija baš kod jugoslovenskog stanovništva. Srbi, čiji je nacionalizam posebno izdvojen navodima o njihovom ratovanju u prvoj polovini veka, ali i Jugosloveni uopšte, na taj način se vide kao „nasilni, hrabri i tvrdoglavi ljudi“, što su, kako je primetio *Life*, osobine koje su bile korisne 1948. godine.⁶⁴

Istorija Jugoslavije je za reportere i urednike nedeljnika *Life* i *Time* najčešće bila samo jedna kontinuirana istorija nasilja. Oni na taj način, ne samo da nisu odstupili od uobičajenih stereotipa o Balkanu⁶⁵, već su ih pripisali samo Jugoslaviji, tako što su narativ o stalnim sukobima balkanskih država modifikovali i pretvorili u narativ o stalnim sukobima jugoslovenskih naroda. Pored činjenice da su referencijalni okvir pronašli u rečenici hrvatskog političara Stjepana Radića: „Jugoslavija je Balkan u malom“⁶⁶, ne bi trebalo zanemariti da su novinari sigurno bili upoznati sa dešavanjima u njoj tokom Drugog svetskog rata. S obzirom na to da su bili svesni da prošlost igra značajnu ulogu na savremene događaje u Jugoslaviji, oslikavanje njene prošlosti kao nasilne, davalo je autorima prostora da uzroke za trenutno stanje u njoj traže u prošlosti u kojoj su Jugosloveni ostali zatočeni.

Nedeljnik *Time* je Jugoslaviju okarakterisao kao „neugodan (*uneasy*) savez šest republika sa tri zvanična jezika, tri dominantne religije i dva pisma“, a izvor stalnih regionalnih sukoba video je u istorijskoj činjenici – Hrvatska i Slovenija su se „u

⁶¹ M. Rougier, „Yugoslavia: A Maverick Communist Country Full of Surprises Goes All Out For Tourism“, *Life*, 60–61.

⁶² „Yugoslavia and Its People“, *Life*, 78.

⁶³ Marija Todorova, *Imaginarni Balkan*, (Beograd: Biblioteka XX vek, 2006), 68.

⁶⁴ „Yugoslavia and Its People“, *Life*, 78.

⁶⁵ M. Bakic-Hayden, „Nesting Orientalisms: The Case of Former Yugoslavia“, 917; M. Todorova, *Imaginarni Balkan*, 48–49.

⁶⁶ „Proletarian Proconsul“, *Time*, vol. 48, no. 12, (16 September 1946), 29.

suštini razvile kao deo Evrope pod Habzburškim carstvom“, dok su Srbija, Crna Gora, Makedonija i Bosna i Hercegovina „vekovima stagnirale pod turskom vlašću“. Časopis je Srbe video kao „ekspanzionističke“ i brojeano nadmoćnije, ali i kao jedine koji „žele istinski jedinstvenu naciju Jugoslovena“, dok „Hrvati sanjaju o nezavisnoj – ili barem znatno autonomnijoj – Hrvatskoj“. ⁶⁷ Nacionalna previranja u Jugoslaviji sedamdesetih godina ⁶⁸ nisu mogla ostati nezapažena, pa je isti časopis u članku „Krizu u Hrvatskoj“ za uzrok „nasilja“ označio „dugo tinjajući spor“ između „vatrenih Hrvata (...) i njihovih drevnih neprijatelja Srba“. ⁶⁹ Istorija, kao nešto što ovi narodi ne mogu da prevaziđu, iznova je korišćena kako bi američkim čitaocima pojasnila razloge nemira. Kao glavni pokretač sukoba „između ove dve etničke grupe“ viđen je Drugi svetski rat, tokom kog su „pronacistički Hrvati pobili oko 100.000 Srba“. ⁷⁰ Magazin *Time* je, prateći razvoj događaja, istakao da „kontinentalna Evropa nema nestabilniju i problematičniju manjinu od jugoslovenskih Hrvata“, a razloge za ovo video je u činjenici da su se „hiljadu godina u svojoj zemlji osećali kao građani drugog reda“ – pod Osmanskim i Austro-Ugarskim carstvima, a „odnedavno i pod brojnijim Srbima“. ⁷¹ Ovaj nedeljnik je čak konsultovao i istoričara koji se bavi istorijom Balkanskog poluostrva, Denisona Rusinova ⁷² (Dennison Rusinow), koji je zaključio da „Hrvati imaju slučaj trajne nacionalne paranoje, što je Hrvatsku učinilo središtem sukoba i podela kod kuće, i izvorom nasilne agitacije za skoro svaku evropsku zemlju koja je uvozila jugoslovenske radnike“. ⁷³

Kako je istakao profesor moderne književnosti Endru Hamond (Andrew Hammond), stariji načini zamišljanja Jugoslavije su u stvari predstavljali klasične stereotipe primitivnog i divljeg Balkana, kao zamišljenog vrtloga nasilja, razdora i zaostalosti. Ovakve slike su bile usko povezane sa imperijalnim diskursom ranijeg perioda, koji je održao tanku vezu sa vremenom Hladnog rata, što je i rezultiralo opstajanjem ovih diskursa, koji, ipak, nisu mogli biti održani u potpunosti u svom izvornom obliku. ⁷⁴ Većina anglo-američkih autora je želela da se u Jugoslaviji prevaziđu međunacionalni sukobi iz prošlosti, ali su, onda kada im je to odgovaralo,

⁶⁷ „Yugoslavia: Tito's Daring Experiment“, *Time*, vol. 98, no. 6, (9 August 1971), 24.

⁶⁸ U vreme kada je objavljen ovaj broj časopisa *Time*, u Jugoslaviji je politički konflikt, poznat kao Hrvatsko proleće (1967–1971), doživljavao svoj epilog, dok je istovremeno bujao i štrajk studenata Univerziteta u Zagrebu. Pored toga, na 21. sednici Predsedništva Saveza komunista Jugoslavije u Karadorđevu došlo je do isključivanja iz Partije vodećih ličnosti Saveza komunista Hrvatske – Savke Dabčević-Kučar i Mike Tripala, što je bilo uvod u seriju smena unutar SKH, ali i Saveza komunista Srbije – isključivanje Latinke Perović, Marka Nikežića, Mirka Tepavca i Bore Pavlovića – tokom 1972. godine. Radina Vučetić, *Monopol na istinu: Partija, kultura i cenzura u Srbiji šezdesetih i sedamdesetih godina XX veka*, (Beograd: Clio, 2016), 199.

⁶⁹ „Crisis in Croatia“, *Time*, Vol. 98, no. 26, (27 December 1971), 32.

⁷⁰ „The Specter of Separatism“, *Time*, vol. 99, no. 6, (7 February 1972), 32.

⁷¹ „Conspiratorial Croats“, *Time*, vol. 99, no. 23, (5 June 1972), 32.

⁷² Denison Rusinov (1930–2004) bio je američki istoričar koji se bavio istorijom Balkana i Osman-skog carstva. Napisao je nekoliko monografija, uključujući „The Yugoslav Experiment, 1948–1974“, koju je napisao 1977. godine.

⁷³ „Conspiratorial Croats“, *Time*, 32.

⁷⁴ A. Hammond, „The Red Threat: Cold War Rhetoric and the British Novel“, in: *The Balkans and the West: Constructing the European Other, 1945–2003*, 44.

nacionalizam videli i kao nešto pozitivno, naročito onda kada je bio pokretač odvratanja stanovnika ove zemlje od sovjetske vlasti.⁷⁵

Bez obzira na činjenicu da je Jugoslavija nakon 1949. godine smatrana za saveznicu, u časopisima se i dalje s vremena na vreme prolamao stereotip o nasilnoj čudi Jugoslovena. Autori su nasilje predstavljali kao nešto što je toliko prirodno slovenskom stanovništvu, da ono nema problema da prekine sa slavljem čak nekoliko puta kako bi pretuklo prvo Italijane, a potom i britanske novinare, koji su se tu našli, te da potom sasvim normalno nastavi sa igrom.⁷⁶ Na sličan način je i časopis *Life* pisao o otvaranju Zagrebačkog sajma 1948. godine, ističući da je „besna rulja“ probila policijski kordon, te da su organi javnog reda, svesni mogućih posledica, popustili pred naletom mase.⁷⁷ Nasilje je na taj način oslikano kao sastavni deo života naroda ove zemlje. Do istog zaključka je došao i Nemanja Radonjić, koji je uvideo da je upravo nasilje, najčešće bez ikakvog konteksta, ono što je najduže ostajalo u zapadnoj imaginaciji Balkana, bez obzira na to koliko vremena bi prolazilo⁷⁸, što je naglasio i Milan Ristović.⁷⁹

Pored ustaljenog verovanja u nasilnu prirodu Jugoslovena, mit o njihovoj lošoj higijeni⁸⁰ bio je još jedan od stereotipa, naročito živih neposredno nakon kraja rata, odnosno u periodu kada je Jugoslavija smatrana za neprijatelja Sjedinjenih Država. Muškarci su bili prljavi, imali crne zube i neuredne brade, a žene prljave kose.⁸¹ Pored toga, jugoslovenske devojke, do juče okarakterisane kao „lepe“⁸², praktično su odmah po okončanju borbi u Jugoslaviji označene za promiskuitetne, jer su im „žvake, slatkiši i ručni satovi bili fascinantni“, te su se umiljavale britanskim i američkim oficirima.⁸³ Časopisima je bila draga i slika o slabo obrazovanom jugoslovenskom stanovništvu, dok se nailazak na obrazovanog Jugoslovena smatrao iznenađenjem i srećom.⁸⁴

Kritički osvrt na knjigu britanskog književnika Lorensa Derela⁸⁵ (Lawrence Durrell) *Esprit de Corps*, koja je na humoristički način oslikavala svakodnevnicu u komunističkoj Jugoslaviji, autori su uzeli za još jedan od dokaza da „marksizam, u određenim vitalnim aspektima, nije uspeo da promeni Balkan od perioda muzičke

⁷⁵ M. Haynes, „The Rhetoric of Economics: Cold War Representation of Development in the Balkans“, 37.

⁷⁶ „Choose Your Partner“, *Time*, 26.

⁷⁷ W. Sanders, „Three Weeks in Tito's Yugoslavia“, *Life*, 26.

⁷⁸ Н. Радоњић, *Слика Балкана у часопису National Geographic (1888–2013)*, 104.

⁷⁹ М. Ристовић, *Црни Петар и балкански разбојници: Балкан и Србија у немачким сатиричним часописима (1903–1918)*, 28.

⁸⁰ Loša higijena naroda na Balkanu bila je jedan od najrasprostranjenijih stereotipa, na šta se posebno osvrnula istoričarka Marija Todorova u svojoj monografiji: M. Todorova, *Imaginarni Balkan*, 230, kao i istoričar Milan Ristović, koji je ovom pitanju posvetio čitavo jedno poglavlje – „Црни Петар“, *ваши и закрпе...* u svojoj monografiji: М. Ристовић, *Црни Петар и балкански разбојници: Балкан и Србија у немачким сатиричним часописима (1903–1918)*, 28–35.

⁸¹ Noel F. Busch, „Belgrade Bootblacks: Shoeshiners Repudiate Competitive Enterprise“, *Life*, vol. 18, no. 21, (21 May 1945), 17; Tom Durrance, „This is Yugoslavia“, *Time*, vol. 45, no. 23, (4 June 1945), 28.

⁸² D. Fredenthal, „Russian Soldiers“, *Life*, 85.

⁸³ T. Durrance, „This is Yugoslavia“, *Time*, 28–29.

⁸⁴ N. F. Busch, „Belgrade Bootblacks: Shoeshiners Repudiate Competitive Enterprise“, *Life*, 17–19.

⁸⁵ Britanski savet je Lorensa Derela poslao u Beograd neposredno nakon sukoba Josipa Broza Tita sa Kominformom, gde je služio do 1952. godine. *Esprit de Corps* nije bila prva piščeva knjiga inspirisana boravkom u Jugoslaviji, jer je ranije napisao i roman *White Eagles over Serbia* (1957).

komedije, kada su njihove ratove vodili čokoladni vojnici, a vesele udovice nadmudivale njihove diplomate“.⁸⁶ Ovakav navod tera na zaključak da hladnoratovski balkanizam nije bio jednoglasno održavanje antikomunističke retorike, koja je bila karakteristična u pisanju zapadne štampe, već da je najvećim svojim delom i dalje sadržao elemente imperijalnog diskursa devetnaestog veka.

Balkanizam⁸⁷ koji opstaje?

Pisanje časopisa *Life i Time* uglavnom je bilo određeno činjenicom da se Evropa, iz Sjedinjenih Država, posmatrala kao podeljen kontinent, pre svega u religijskom smislu – zapadni rimokatolički svet morao se razlikovati od istočnog pravoslavnog sveta. Nakon Drugog svetskog rata, ova podela je dobila i svoju sekularnu ili ideološku dimenziju, gde je Zapad morao biti demokratski i razvijen, dok je Istok, sada komunistički, postao njegov alteritet, totalitarni i nerazvijeni. Uprkos činjenici da je Jugoslavija jako rano, već 1948. godine, prestala da bude jedna od država iza „Gvozdene zavese“, te da se vremenom sve više okretala Zapadu, časopisima medijske kuće Time Inc. – *Time*-u i *Life*-u, bilo je izuzetno teško da joj, zbog činjenice da je režim koji se nalazio na njenom čelu bio komunistički, ali i zbog dihotomne prirode njenog stanovništva, dozvole da ikada postane punopravna članica one grupe zemalja za koje su oni smatrali da se nalaze na vrhuncu svog društvenog razvoja.

Na isti način na koji su se tekstovi savremenih putopisaca u najvećoj meri nadovezivali na devetnaestovekovnu kolonijalnu tradiciju time što su reprodukovali dominantnu sliku zapadne civilizacije kako bi dokumentovali i predstavili čitaocima druge države, kulture i narode⁸⁸, jesu i reporteri popularnih američkih nedeljnika svoju privilegovanu poziciju koristili kako bi prosuđivali o, po njima, manje civilizovanim delovima sveta. Na taj način su, kako naglašava bugarska istoričarka Marija Todorova, novinarske ili kvazinovinarske literarne forme, u koje ona ubraja putopise, političku esejistiku i naročito akademsko novinarstvo, predstavljale najvažnije kanale za širenje i održavanje balkanističkog diskursa.⁸⁹ Bez obzira na to što je balkanizam u vreme krupnih hladnoratovskih promena bio obojen činjenicom da je Jugoslavija komunistička zemlja, on je kao takav u sebi i dalje obuhvatao i sve one elemente koji su bili specifični za devetnaestovekovni imperijalni balkanizam.

⁸⁶ „Slivovitz“, *Time*, vol. 73, no. 6, (9 February 1959), 94.

⁸⁷ Bugarska istoričarka Marija Todorova definisala je „balkanizam“ kao skup zapadnoevropskih predstava Balkana, koji su vremenom pretvoreni u jedini okvir kroz koji se tumače istorija i kultura Balkana. Ona balkanizam ne vidi samo kao skup spoljašnjih predstava, već i unutrašnji diskurs samih balkanskih naroda. Balkanizam je tako kompleksan kulturni i intelektualni fenomen, koji se odlikuje dihotomnim pristupom Balkanu, koji ga predstavlja kao primitivnog i egzotičnog Drugog, i koji je imao dubok uticaj na samorazumevanje balkanskog regiona i njegove odnose sa zapadom. M. Todorova, *Imaginarni Balkan*, Beograd: Biblioteka XX vek, 2006.

⁸⁸ Debbie Lisle, *The Global Politics of Contemporary Travel Writing*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), 3.

⁸⁹ M. Todorova, *Imaginarni Balkan*, 75.

REFERENCE

- Bakic-Hayden, Milica. „Nesting Orientalisms: The Case of Former Yugoslavia“. *Slavic Review*, vol. 54, no. 4 (1995), 917–931. DOI: <https://doi.org/10.2307/2501399>
- Baumgartner, Joseph. „Newspapers as a Historical Source“, *Philippine Quarterly of Culture and Society*, vol. 9, no. 3 (1981), 256–258.
- Berk, Piter. *Istorija i društvena teorija*, Beograd: Equilibrium, 2002.
- Burke, Peter. *Eyewitnessing: The Uses of Images as Historical Evidence*. London: Reaktion Books Ltd, 2001.
- Dukić, Davor. „Predgovor: o imagologiji“. U: *Kako vidimo strane zemlje – Uvod u imagologiju*. Urednici Davor Dukić, Zrinka Blažević, Lahorka Plejić Poje, Ivana Brković, 5–22. Zagreb: Srednja Evropa, 2009.
- Gvozden, Vladimir. „Polazišta i ciljevi imagoloških proučavanja književnosti“. *Zbornik Matice srpske za književnost i jezik*, knj. 49, br. 1–2 (2011), 211–224.
- Hammond, Andrew. „‘The Red Threat’: Cold War Rhetoric and the British Novel“. In: *The Balkans and the West: Constructing the European Other, 1945-2003*. Editor Andrew Hammond, 40–56. London–New York: Routledge–Taylor&Francis Group, 2016.
- Hart, Justin, *Empire of Ideas: The Origins of Public Diplomacy and the Transformation of U.S. Foreign Policy*. Oxford–New York: Oxford University Press, 2013. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:osobl/9780199777945.001.0001>
- Haynes, Michael. „The Rhetoric of Economics: Cold War Representation of Development in the Balkans“. In: *The Balkans and the West: Constructing the European Other, 1945-2003*. Editor Andrew Hammond, 26–39. London–New York: Routledge–Taylor&Francis Group, 2016.
- Kunhardt, Philip B. Jr., ed. *Life: The First 50 Years, 1936-1986*. Boston: Little, Brown and Company, 1986.
- Kurtović, Nikolina. „Communist stardom in the Cold War: Josip Broz Tito in Western and Yugoslav photography, 1943–1980“. Doctoral dissertation, Graduate College of the University of Toronto, 2010.
- Lisle, Debbie. *The Global Politics of Contemporary Travel Writing*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511491535>
- Pageaux, Daniel-Henri. „Od kulturnog imaginarija do imaginarnog“. U: *Kako vidimo strane zemlje – Uvod u imagologiju*. Urednici Davor Dukić, Zrinka Blažević, Lahorka Plejić Poje, Ivana Brković, 125–150. Zagreb: Srednja Evropa, 2009.
- Radonjić, Nemanja. „Slika Balkana u časopisu National Geographic (1888–2013)“. Master rad, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, Odeljenje za istoriju, 2011.

- Reinfandt, Christoph. „Reading Texts After the Linguistic Turn: Approaches From Literary Studies and Their Implications“. In: *Reading Primary Sources: The Interpretation of Texts From 19th and 20th Century History*. Editors Miriam Dobson, Benjamin Ziemann, 37–54. London: Routledge, 2010.
- Ristović, Milan. *Crni Petar i balkanski razbojnici: Balkan i Srbija u nemačkim satiričnim časopisima (1903–1918)*. Beograd: Udruženje za društvenu istoriju, 2011.
- Rosslyn, Felicity. „Primitivism and the Modern: A Prolonged Misunderstanding“. In: *The Balkans and the West: Constructing the European Other, 1945-2003*. Editor Andrew Hammond, 16–25. London–New York: Routledge–Taylor&Francis Group, 2016.
- Sharp, Joanne P.. *Geographies of Postcolonialism: Spaces of Power and Representation*. London: SAGE Publications Ltd, 2009. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781446212233>
- Syndram, Karl Ulrich. „Estetika alteriteta: književnost i imagološki pristup“. U: *Kako vidimo strane zemlje – Uvod u imagologiju*. Urednici Davor Dukić, Zrinka Blažević, Lahorka Plejić Poje, Ivana Brković, 71–80. Zagreb: Srednja Evropa, 2009.
- Todorova, Marija. *Imaginarni Balkan*. Beograd: Biblioteka XX veka, 2006.
- Vaughn, Stephen L., ed. *Encyclopedia of American Journalism*. New York: Taylor&Francis Group, 2008.
- Vella, Stephen, „Newspapers“. In: *Reading Primary Sources: The Interpretation of Texts From 19th and 20th Century History*. Editors Miriam Dobson, Benjamin Ziemann, 192–208. London: Routledge, 2010.
- Vučetić, Radina. *Monopol na istinu: Partija, kultura i cenzura u Srbiji šezdesetih i sedamdesetih godina XX veka*. Beograd: Clio, 2016.
- Zorić, Vukašin. „Savremena, isuviše savremena prošlost: Olivera Milosavljević, devedesete i tumačenje jugoslovenske istorije“. U: *Ogledi o ratovima devedesetih: Zbornik radova mladih istraživača*. Urednici Marijana Toma i Ivan Jovanović, 44–54. Beograd: UNDP, 2022.

THE IMAGE OF YUGOSLAV SOCIETY
IN THE MAGAZINES *LIFE* AND *TIME* 1945–1980

Sanja Lukić, MA*

Summary

The representation of Yugoslavia and its populace in *Life* and *Time* magazines from the end of World War II until the rise of the Communist Party of Yugoslavia in 1945 and the subsequent death of President Josip Broz Tito in 1980 was characterized by fluctuations that aligned with the volatility of relations between Washington and Belgrade. The accession of the communist regime to power was viewed as a foreseeable outcome, as the population of this region of Europe, due to their impoverished and uneducated state, was believed to be ill-equipped to comprehend and embrace the concept of democracy. Consequently, individuals were selectively chosen to be depicted in a positive light when Yugoslavia was once again considered an ally following the conflict with the Cominform in 1948. Nevertheless, the representation of the Yugoslav people was brief and superficial, lacking in any true endeavor to demonstrate empathy for their situation and hardships.

In spite of efforts to showcase certain favorable aspects, the representation of Yugoslavia that evolved over time in the magazines was predominantly consistent with the Cold War preconceptions that Americans associated with communism. This representation was infused with elements of nineteenth-century imperial Balkanism, indicating that *Life* and *Time* were disinclined to deviate far from the predetermined framework and societal roles assigned to them.

KEYWORDS: *Life*, *Time*, Yugoslavia, USA, the image of Other, imagery, Cold War

* Junior Researcher, Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Republic of Serbia
sanjalukic98@gmail.com